

DOPORUČENÍ PRO ORGANIZACI VZDĚLÁVÁNÍ A PRÁCI SE VZDĚLÁVACÍM OBSAHEM VE ŠKOLNÍM ROCE 2020/2021

Úvod

Vzdělávání ve druhém pololetí školního roku 2019/2020 bylo výrazně poznamenáno opatřeními souvisejícími s pandemií nemoci covid-19. Po většinu tohoto období byla zakázána osobní přítomnost dětí, žáků a studentů (dále jen „žáci“) ve školách a vzdělávání bylo realizováno distančními metodami. Školy a jejich učitelé toto náročné období většinou zvládli, přestože průběh a pojetí vzdělávání na dálku bylo v různých školách různé. Podrobnosti jsou k dispozici v tematické zprávě *Vzdělávání na dálku v základních a středních školách*, která je ke stažení [zde](#).

Nyní je důležité soustředit se na to, jak se s dopady vzdělávání ve druhém pololetí školního roku 2019/2020 co nejlépe vyrovnat ve školním roce 2020/2021, a zároveň jak využít zkušenosti z uplynulého období ke zvyšování kvality poskytovaného vzdělávání.

Česká školní inspekce, která je institucí hodnotící kvalitu

a efektivitu vzdělávání a která bude jako jediná ve školách sledovat a vyhodnocovat podmínky, průběh a výsledky vzdělávání, připravila pro školy doporučení směřující k úspěšnému zvládnutí školního roku 2020/2021 v kontextu reflexe dopadů školního roku minulého.

Nejdůležitější osobností v oblasti řízení pedagogického procesu i organizace a realizace vzdělávání je samozřejmě ředitel školy. Zejména v tomto náročném období, kdy se školy musí postupně vyrovnat se složitou situací, je výrazná orientace ředitele školy na vlastní pedagogický proces naprosto stěžejní podmínkou. Cílem tohoto dokumentu je tedy poskytnout ředitelům škol inspiraci a nabídnout jim několik doporučení, s jejichž využitím lze reagovat na souvislosti spojené s obnovením prezenčního vzdělávání v novém školním roce, a také podpořit využití některých zkušeností z výuky na dálku realizova-

né během druhého pololetí školního roku 2019/2020. Současně chce Česká školní inspekce poskytnout ředitelům škol ujištění o akcentech a prioritách, na něž se bude v rámci hodnotících činností ve školách soustředit.

Vzhledem ke značné různorodosti českých škol a s ohledem na velmi odlišné podmínky, které školy v jednotlivých regionech pro vzdělávání mají, může jít skutečně jen o doporučení, která je navíc vždy potřeba přizpůsobit druhu a typu školy. Česká školní inspekce zároveň plně respektuje, že odpovědnost za řešení konkrétních záležitostí zůstává výlučně na řediteli školy, který zná situaci a podmínky své školy nejlépe.

Cílem České školní inspekce v žádném případě není, aby byla nabízená doporučení formalisticky realizována, ale aby posloužila jako inspirace pro ředitele škol k aplikaci promyšlených postupů a opatření, které povedou ke kvalitnímu a efektivnímu vzdělávání žáků.

DOPORUČENÍ Č. 1

Zaznamenat obsahové změny ve vzdělávání bez nutnosti upravovat ŠVP

Stěžejním tématem v rámci vzdělávání na dálku realizovaného během druhého pololetí školního roku 2019/2020 byl výběr vhodného vzdělávacího obsahu, ve kterém byli žáci na dálku vzděláváni. Některé školy pokračovaly ve výuce v zásadě podle rozvrhu, jiné si vybraly pouze některé vyučovací předměty (např. profilové), případně i v nich jen některá témata, a na ně se soustředily. V každém případě naprostá většina škol nevzdělávala žáky na dálku v plném souladu se svým školním vzdělávacím programem (dále jen „ŠVP“), což samozřejmě nebylo ani možné, ani doporučované. Nyní je tedy potřeba provedené změny ve vztahu k ŠVP zaznamenat a uvést je do souladu s obsahovými plány pro

vzdělávání v dalším období. V žádném případě není nutné tyto změny provádět za každou cenu ihned ve formě úprav ŠVP, ale plně postačí připravit určitou interní evidenci změn (např. ve wordu nebo excelu) ve vzdělávacím obsahu jednotlivých vyučovacích předmětů a ročníků, která poslouží především řediteli školy, pedagogům, žákům a jejich zákonným zástupcům („dále jen „rodiče“) příslušné změny pochopit a ve vzdělávání je realizovat. Rozsah a podobu této interní evidence by měl určit ředitel školy. Je např. možné vše stručně zaznamenat do jednoduché tabulky, ve které pro daný předmět a ročník bude uvedeno:

a) jaká témata (případně učivo) byla v období od zahájení distančního

vzdělávání realizována v plné šíři,

- b) jaká témata (případně učivo) byla realizována v redukované podobě, tedy jen částečně (tzn. co z daného obsahu by žáci měli zvládat),
- c) jaká témata (případně učivo) se zcela přesunou do nového školního roku,
- d) jaká témata (případně učivo) budou zcela vypuštěna.

Tuto jednoduchou evidenci je v optimálním případě vhodné mít již před zahájením školního roku, aby s ní především vyučující mohli efektivně pracovat. Až to bude možné, vrátí se škola zpět ke vzdělávání dle platného ŠVP, případně provede úpravy svého ŠVP.

Česká školní inspekce bude sledovat, jakým způsobem je promyšlena návaznost vzdělávání ve školním roce 2020/2021 na vzdělávání ve školním roce 2019/2020 a jakým způsobem jsou prováděné změny vykomunikovány s jednotlivými aktéry. Předmětem zájmu České školní inspekce nebudou formální úpravy ŠVP nebo jejich soulad s příslušným rámcovým vzdělávacím programem v kontextu změn vynucených pandemií.

DOPORUČENÍ Č. 2

Zmapovat dosažený pokrok u každého žáka a naplánovat výuku a její zaměření na doplnění nezbytných znalostí a dovedností ve vybraných předmětech již na podzimní měsíce, aby další výuka nemusela být výrazněji posouvána a upravována

S ohledem na heterogenitu vzdělávacího prostředí je zřejmé, že začátek školního roku 2020/2021 by měly školy věnovat efektivnímu zmapování pokroku dosaženého jednotlivými žáky a na výsledky pak reagovat přípravou výuky. Vhodné je využívat takové formy, které primárně neslouží jako podklad pro klasifikaci (zkoušení, písemné opakování nebo testování), ale umožňují učitelům vidět aplikaci znalostí

a dovedností žáků v relativně přirozených situacích, včetně případného rozvoje kompetence k učení. Nemusí jít o individuálně cílené úlohy, ale může jít také o práci ve dvojicích nebo o práci skupinovou. Je možné využít např. úlohy uvolněné z mezinárodních šetření (-zde- a -zde-) nebo realizovat řízený rozhovor učitele s žákem za účelem zjištění potřebných informací. Cílem by mělo být do maximální možné míry narovnat roz-

díly v úrovni znalostí a dovedností žáků způsobené samotnou formou výuky na dálku, ale i různou mírou zapojení žáků do výuky na dálku často související s rozdílným socioekonomickým zázemím žáků. Z tohoto důvodu lze doporučit, aby výuka zacílená na narovnání rozdílů byla naplánována minimálně ve vybraných vyučovacích předmětech (zejména těch naukových, případně profilových) již na podzimní měsíce prvního pololetí

školního roku 2020/2021 tak, aby další výuka v pozdějším období již nemusela být výrazněji posouvána a upravována. V ostatních případech je pak třeba pamatovat na to, aby neprobraná témata byla v prů-

běhu školního roku zohledněna. Současně se doporučuje, aby předmětové komise promyšleně prodiskutovaly časové a tematické plány. Cílem tohoto doporučení je zajistit, aby všichni žáci měli šanci zís-

kat potřebné znalosti a dovednosti s ohledem na své předpoklady, nikoliv aby byli v úvodu školního roku všichni žáci testováni nebo jiným způsobem srovnáváni.

Česká školní inspekce bude sledovat, jakými způsoby škola zmapovala či mapuje dosažený pokrok ve vzdělávání u každého žáka a jakým způsobem je realizován proces vyrovnávání rozdílů ve znalostech a dovednostech jednotlivých žáků.

DOPORUČENÍ Č. 3

Vytvořit systém podpory pro žáky, kteří měli nepříznivé podmínky pro distanční vzdělávání, vůbec se ho neúčastnili nebo výrazně zaostávají

Cílem vyrovnání se se situací ve vzdělávání během pandemie je samozřejmě podpořit každého žáka. Specifickou pozornost je však třeba věnovat těm, jejichž vzdělávání již v době vynuceného využívání distančních forem bylo významněji

komplikované, ať už s ohledem na podmínky, které tito žáci pro distanční vzdělávání měli, na to, zda se jej vůbec účastnili, nebo s ohledem na to, jak se jim při distančním vzdělávání dařilo. Pro vyrovnávání chybějících znalostí a dovedností těch-

to žáků je zvláště nutné zvážit, které z obsahů nově probraných ve druhém pololetí školního roku 2019/2020 mají návaznost a bude žádoucí je probrat již v 1. pololetí školního roku 2020/2021, a které z nich bude možné probrat až později.

Česká školní inspekce bude sledovat, jakým způsobem škola vyhodnocuje vzdělávací pokrok u těchto žáků, jaká opatření pro dosažení požadovaného stavu přijímá, jaké specifické přístupy či prostředky pro vzdělávání těchto žáků volí apod. a také to, jakým způsobem se snaží zabezpečit v případě vynuceného vzdělávání na dálku přístup těchto žáků ke vzdělávání.

DOPORUČENÍ Č. 4

Soustředit se na aplikační složku znalostí, stěžejní výstupy v českém jazyce, matematice a cizím jazyce i rozvoj kompetence k učení

Již v průběhu vzdělávání na dálku ve druhém pololetí školního roku 2019/2020 velké množství škol upřednostňovalo vzdělávání v dovednostech, resp. v aplikaci znalostí a dovedností. Na tyto pozitivní přístupy lze vhodně navázat také v rámci vyrovnávání se s dopady distančního vzdělávání. Lze tedy doporučit, aby se ško-

ly soustředily zejména na aplikační znalosti a dovednosti ve všech vyučovacích předmětech tak, aby žáci byli schopni nabyté znalosti a dovednosti využívat širěji při řešení nejrůznějších situací. Současně bude vhodné soustředit se na profilové vyučovací předměty, tedy ve většině případů na stěžejní výstupy v českém jazyce, matematice a cizím

jazyce. V neposlední řadě je vhodné položit důraz na cílený rozvoj kompetence k učení, jejíž úroveň měla významný dopad na schopnosti žáků vzdělávat se samostatněji i pomocí výuky na dálku a bude mít zásadní význam i při očekávaných organizačních komplikacích ve školním roce 2020/2021.

Česká školní inspekce bude sledovat, na jaká vzdělávací témata se škola soustředí, zda jde skutečně o znalosti a dovednosti nezbytné pro další vzdělávání, do jaké míry škola usiluje o rozvoj aplikační složky znalostí, jak vyhodnocuje úspěšnost žáků při získávání znalostí a dovedností a jaká opatření přijímá ke snižování rizika žákovské neúspěšnosti.

DOPORUČENÍ Č. 5

Využit získaných zkušeností k obsahovým úpravám učiva, případně předmětové a oborové struktury

Jakkoli platí, že není třeba s ohledem na nesoulad realizovaného vzdělávání se ŠVP jednotlivých škol v důsledku podoby vzdělávání ve druhém pololetí školního roku 2019/2020 příslušná ŠVP ihned formálně upravovat, lze současně doporučit, aby školy v kontextu zkušeností, které při vzdělávání během pandemie získaly, přemýšlely nad širšími obsahovými úpravami svých ŠVP. Dlouhodobě totiž víme, že velké množství škol ve svých ŠVP rozpracovává vzdělávací obsah stanovený v příslušném rámcovém vzdělávacím programu do příliš velkých podrobností. Vzdělávání

na dálku ukázalo, že široce pojímaný obsah nebylo možné zvládnout a většina škol se soustředila pouze na vybraná témata a oblasti, ve kterých žáky rozvíjela. Školám lze tedy doporučit, aby v kontextu svých zkušeností z druhého pololetí školního roku 2019/2020 prodiskutovaly možné obsahové úpravy učiva a případně také popřemýšlely o integraci obsahu v rámci vybraných vyučovacích předmětů, což platné rámcové vzdělávací programy umožňují. Současně lze doporučit, aby se školy zaměřovaly primárně na širší dovednosti, na aplikaci znalostí a dovedností

a aby tuto oblast pokrývaly minimálně ve srovnatelném rozsahu jako znalostně orientovanou výuku. Rovněž lze doporučit, aby školy zohlednily nově rozvíjené dovednosti a kompetence, kterým se v důsledku pandemie intenzivněji věnovaly a které se ukázaly jako zásadní pro další vzdělávání žáků. Tento proces samozřejmě bude trvat delší dobu, např. celý školní rok 2020/2021, a v úpravu vlastního ŠVP vyústí až následně. Tyto změny je možné provádět bez ohledu na připravované revize rámcových vzdělávacích programů.

Českou školní inspekci bude zajímat, zda a případně jak škola o úpravách vzdělávacího obsahu v kontextu svého ŠVP přemýšlí (vazba na doporučení č. 1), jak v těchto úvahách reflektuje zkušenosti ze vzdělávání na dálku během pandemie apod.

DOPORUČENÍ Č. 6

Otevřít na úrovni školy diskusi o způsobech hodnocení, jejich přínosech a dopadech na vzdělávání žáků

Situace ve vzdělávání během druhého pololetí školního roku 2019/2020 přiměla mnoho škol k vedení rozsáhlejších úvah o podobě průběžného i závěrečného hodnocení. Jakkoli nelze zpochybnit přínosy průběžné klasifikace, mimořádné období spojené se vzděláváním na dálku velmi silně potvrdilo, že hodnocení zahrnující

formativnější prvky je pro učení žáků velmi přínosné a poskytuje jim informace pro další zlepšování jejich výsledků (o formativním hodnocení více např. [-zde-](#)). Obdobně se mnoha školám osvědčilo závěrečné sumativní hodnocení ve slovní podobě více než pouhá závěrečná klasifikace v podobě známky, neboť slovní forma

hodnocení umožnila lépe popsat dosažené výsledky žáka reflektující složitější období vzdělávání. Proto lze doporučit, aby školy v kontextu svých zkušeností ze vzdělávání na dálku diskutovaly v rámci pedagogického sboru možné proměny forem hodnocení žáků v návaznosti na konkrétní vzdělávací situace.

Česká školní inspekce bude sledovat, jak škola přistupuje k hodnocení žáků a poskytování průběžné zpětné vazby, zda a jak při svých postupech zohledňuje zkušenosti získané během vzdělávání na dálku, zda a jak přemýšlí nad vhodností jednotlivých forem hodnocení žáků ve vazbě na konkrétní vzdělávací situace apod.

DOPORUČENÍ Č. 7**Implementovat vyzkoušené prvky digitálního vzdělávání do běžné výuky**

Vzdělávání na dálku potvrdilo, že distanční formy výuky mohou být velmi funkční a velmi přínosné i jako doplněk výuky prezenční. Proto lze školám doporučit, aby se v rámci svých možností i podmínek, které pro tyto aktivity mají, pokusily využívat prvky distančního vzdělávání s podporou digitálních technologií i během vzdělávání ve standardních podmínkách,

aby navázaly na své pozitivní zkušenosti z období vzdělávání na dálku, a podpořily tak zvýšení digitalizace českého vzdělávacího prostředí, a tím i pozitivní dopady na vzdělávání žáků. Jde především o větší míru využívání digitálních technologií při vzdělávání přímo ve škole a podle možností jednotlivých rodin také o podporu individualizace vzdělávání

u žáků, kteří se výuky nebudou moci účastnit (např. z důvodu nemoci, karantény apod.). Současně je třeba pracovat nejen na zlepšení podmínek pro digitalizaci vzdělávání (HW, SW), ale vnímat a rozvíjet i didaktický aspekt celé problematiky a s tím související zvyšování didaktických dovedností učitelů v oblasti práce s digitálními technologiemi ve vzdělávání.

Česká školní inspekce bude sledovat, zda a jak škola využívá digitální technologie při prezenčním vzdělávání a zda a jak využívá distanční prvky vzdělávání jako doplňku ke klasické výuce.

DOPORUČENÍ Č. 8**Udržet kvalitu komunikace s rodiči nastavenou během vzdělávání na dálku**

Mimořádné období potvrdilo, jak je spolupráce školy a rodičů pro obě strany důležitá a jak pozitivní dopad na úspěšné vzdělávání může mít. Do komunikace se školou se často zapojili i ti rodiče, kteří v běžných podmínkách příliš aktivní nejsou. Školy ve spolupráci s nimi hledaly optimální nastavení

podoby vzdělávání, snažily se zohlednit, že v rodinách je více dětí, které se současně vzdělávají, jsou v různých ročnících nebo školách, mají omezený počet digitální techniky, že i sami rodiče musí doma pracovat a že to všechno je potřeba sladit. Rodiče byli vzdělávání svých dětí daleko blíže, mohli vidět, jak

probíhá komunikace s učiteli, jaký je význam a role učitele při vzdělávání, jak náročné je vzdělávat děti, vytvářel se vzájemný respekt a přirozeným způsobem se i posílila prestiž učitelů. Bylo by tedy velmi dobré vzniklou spolupráci s rodiči udržet a zejména ji dále rozvíjet.

Česká školní inspekce bude sledovat, zda a jak škola podporuje kvalitu komunikace s rodiči nastavenou během vzdělávání na dálku, zda a jak tuto vazbu prohlubuje a jaké zkušenosti ze spolupráce s rodiči škola zaznamenává.